

A VELÜNK ÉLŐ KÉSŐ KÖZÉPKOR – KUBINYI ANDRÁS

Már őst is foglalkoztatta II. Ulászló uralma: vármegyei követ volt az 1505. évi rákosi országgyűlésen. Történészek és régészek során át érkezni el a középkorvégi Magyarország ma élő legjelentősebb kutatójáig. Hazai felsőoktatási intézményben nem akad történelem szakos hallgató, aki a Hunyadi- és a Jagelló-korral ismerkedve nem találkozik a műveivel. 1929-ben született, történész, egyetemi tanár (oktatott Miskolcon is), a Régészeti Intézet volt igazgatója. Professor emeritus, 2006-ban az MTA rendes tagjává jelölték.

Volt-e családi, iskolai indíttatása arra, hogy történésznek menjen?

A Felsőkubíni Kubínyi (helyesen így írandó a nevünk, de anyakönyv vezetési hiba miatt apám már Kubinyiként szerepelt) család mindkét ágából, a Deménfalvi és a Nagyolaszi ágból egyaránt több történész és régész került ki a 19. században. (Én a Deménfalvi ágból származom, az a Kubínyi Máté volt az ősöm, aki az 1505-ös híres rákosi országgyűlésen Árva megye követeként vett részt. Ezt csak azért említem, mert a Századok 2006-os évfolyamában tanulmányt jelentettem meg erről az országgyűlésről.) Nagyapám egy időben Gömör vármegye főlevéltárnoka volt, ügyvéd édesapám történeti könyveket vásárolt és olvasott. Gimnáziumi tanulmányaimat a ciszterci rend budai Szent Imre gimnáziumában végeztem, ahol kitűnő történelemtanárom volt: Dr. Pataki Vidor ciszterci szerzetes, az egri vár régészeti feltárója, és több színvonalas tanulmány szerzője. A családi és tanári hatás szinte predesztinált a történelem (és régészet) kutatására.

Miként alakult ki, hogy középkorral foglalkozik?

Gimnazista koromban még inkább a kora-újkor érdekelt, de az 1948-as egyetemi reform előtt párhuzamosan ókort és középkori történetet hallgattunk, így ez utóbbiba kezdtem belemélyedni. Sokat tanultam Eötvös kollégiumi történettanáromtól, Kosáry Domokostól, aki újkorász létére középkort tanított a gólyáknak. Ő hívta fel a figyelmemet Bizáncre, úgyhogy majdnem bizantinológus lettem, és mivel volt görög érettségim csak a véletlenül múlt, hogy nem ezt választottam. Kellott történeti segéd tudományokkal is foglalkoznunk, és itt nagy hatást gyakorolt rám a szakma nagymestere, Szentpétery Imre, és tanszéke címzetes nyilvános rendkívüli tanára, Kumorovitz L. Bernát. Végül Szentpéterynél akartam szakdolgozatot írni. A professzor szerette a középkori intézmények oklevéladását feldolgoztatni, így a kincstartói hivatal történetét választottam, amivel addig senki sem foglalkozott. A témaválasztás családom múltjához kapcsolódott. Máté ősapám bátyja, László II. Ulászló alatt alkincstartó, majd később budavári udvarbíró, tehát a királyi uradalmak fő jószágkormányzója volt. Mivel tudni szerettem volna, hogy mivel foglalkozott az alkincstartó, választottam a témát. Később a Levéltári Közleményekben megírtam a budavári udvarbíróság történetét is.

Több évtizede oktat, a hazai felsőoktatás színvonalának milyen változásait tapasztalta meg? Folyamatosan csökken vagy inkább hullámszik? Intézményenként változó?

Épp hatvan éve vagyok a szakmában, több mint negyven éve tanítok. Ez azt jelenti, hogy idősebb kortársaim révén kb. száz évre visszamenő emlékezettel rendelkezem. A válasz a kérdésre nem egyértelmű. Különválasztandó az egész hazai felsőoktatás színvonala és az egyes szakmáké. Először az utóbbira válaszolok: a színvonal állandóan hullámszik, ahogy azt már nagy öreg mestereim is mondták. Feltűnő, hogy vannak évfolyamok, amelyekből számos tehetség kerül ki, majd pedig ezeket gyengék követik. Sokat gondolkoztam ennek okán, de választ adni nem tudok. A felsőoktatás általános színvonala észrevehetően csökkenő tendenciát mutat. Úgy tűnik, hogy ezen az egymást követő reformok sem tudnak változtatni. Ezt saját tapasztalatom alapján azzal magyaráznám, hogy a 20. század közepén jóval kevesebb közép-

kola volt, a tizenéveseknek csak egy töredéke szerzett érettségit. A gimnazistának mentek többségében tehetségesebbek voltak, a középiskola átlag színvonala magasabb, hiszen egy olyan osztályból, amelyben sok a gyenge tanuló, a legjobb tanár sem tud eleget foglalkozni aokkal. A mai egyetemi hallgató ezért kisebb tudással jut be az egyetemre, mint a 20. század első felében, és így a jövőbeni középiskolai tanárok sem olyanok, mint az akkoriak. Ha arra gondolok, hogy olyan nagy, iskolateremtő professzorok, mint a nyelvész Pajzs Dezső, vagy a történelmes Szentpétery Imre, és sokan mások vidéki gimnáziumi tanárból lettek még a második világháború előtt egyetemi tanárok, a mai középiskolai tanárok közt pedig alig van olyan, aki tudományos fokozattal rendelkezik, akkor nyilvánvaló, hogy az egyetemi – főiskolai színvonal esése összefügg a középiskoláéval. Ez pedig azt jelenti, hogy a tudományos utánpótlás biztosítása megköveteli a posztgraduális képzést. Ma már teljesen valószínűtlen, hogy valaki 22-23 éves korában olyan doktori disszertációt tegyen le az asztalra, amit 70–80 év múlva is idéznek. Gondolok Mályusz Elemér Túróc megyéjére, vagy Szilágyi Loránd késő-középkori kancelláriatörténetére. Természetes, hogy mindketten fiatalon már egyetemi tanárok lettek. Az általános műveltség terjedése tehát azzal is jár, hogy kitolódik a tudományos érettség megszerzésének időhatára. Természetesen ez nem magyar sajátosság, külföldön ugyanezt látjuk. Azt nem merném állítani, hogy a színvonal intézményenként változó. A patinás régi egyetemek, hatalmas könyvtáraikkal természetesen jobb helyzetben vannak. Azt hiszem inkább a nagy tanáregyéniségek hatása mutatható ki, amiből persze az is következik, hogy valamelyik egyetemen egy bizonyos szak országos élvonalba tartozik, más pedig nem. Egy tanszékvezető-változás után vissza is eshet a színvonal. Megint nem hazai sajátosságról van szó.

Mennyit változott a hazai középkorkutatás korszerűsége az elmúlt két-három évtized során, azaz mennyire illeszkedik mértékadó nemzetközi irányzatokhoz?

Vitathatatlanul korszerűbbé vált a középkorkutatás, mégpedig már a hetvenes évektől. Ez egybeesett a dialektikus és történelmi materializmus, azaz a marxista történetnézet gyakorlati kiszorulásával, hiszen amennyiben valaki nem kritizálta azt nyíltan, szabadon alkalmazhatta a legújabb nyugati szakmai irányzatokat. Sokan jártunk külföldi konferenciákra, ahol meg- és elismertek bennünket. (Azt azonban meg kell jegyezni, hogy a marxista elméletben is vannak használható elemek, a teljes tagadás tehát nem indokolt.)

Más a válasz a kérdés második részére. Mit értünk „mértékadó nemzetközi irányzatok” alatt? Van-e ilyen egyáltalán? Az vitathatatlan, hogy a kutatóknak ismernie kell a külföldi tudományos eredményeket, akár a saját kutatásai, akár pedig külföldi szereplései miatt. A magamfajta öregember azonban hosszú élete során sok elmélettel találkozott, amelyekre akár évtizedeken át szinte mindenki hivatkozott, majd eltűntek, esetleg módosultak.

Egy példával illusztrálnám, hogy külföldi hatás nélkül is lehet Magyarországon új, modern módszereket bevezetni. Engel Pál mutatott rá arra, hogy az ókortudományban már ismert, és a saját maga által eredményesen művelt prozopográfiai módszert egymástól függetlenül 1957-ben megjelent tanulmányokban hazánkban először Mályusz Elemér és jómagam alkalmaztuk. (Engel Pál: *Prozopográfia*. In: *A történelem segédtudományai*, szerk. Bertényi Iván, Bp. 1998. 38. – Itt jegyzem meg, hogy előttünk már Jakó Zsigmond is használta, Mályusz és én azonban nemcsak egymástól, hanem tőle is függetlenül készítettünk prozopográfiai elemzéseket.) Csak azt tudom, hogy én hogyan jöttem rá erre. Mivel a kincstartóságra nem maradt elég forrás, azért akartam a hivatal működését rekonstruálni, hogy összeállítottam az ismert pénzügyigazgatási tisztviselők életére és pályájára vonatkozó adatokat, és ebből vontam le a törvényszerűségeket. Később a középkori magyar főváros társadalmi megoszlását és gazdasági kapcsolatait kb. 3000 budai és pesti polgárra fennmaradt adatok alapján határoztam meg. Azóta is művelem. Külföldön – a magyar előzményeket nem ismerve – ma már rendszeresen alkalmazzák, Peter Moraw professzor pedig 1975-ben „Personenforschung” címmel elvileg is kifejtette a lényegét. (Zeitschrift für historische Forschung 2 (1975) 7–18.) Nézetem szerint a prozopográfia előretörése már „a levegőben volt”, egymástól nem távoli időben mindenütt rájöttek. Hasonló példákat lehetne még felsorolni.

Mi a véleménye a modern történeti irányzatokról? Minek tulajdonítja, hogy nálunk inkább a XVIII–XX. századdal foglalkozók követik azokat?

Most folytatom az előző kérdésre is a választ, viszont ezt ketté kell választani. Nagyon leegyszerűsítve a modern történeti irányzatok témaválasztásukban, módszereikben és szintézisalkotásukban különböznek egymástól. Vannak, amelyek az angolszász nyelvterületen, mások Franciaországban alakultak ki, de a németeket sem zárhatjuk ki. Nálunk talán a legismertebb a több mint fél évszázados francia Annales iskola. Innen származik pl. a „hosszú időtartam” vizsgálata. Csak találomra és vegyesen néhány irányzat. A történeti antropológia, az ún. mikrotörténet vizsgálata, az anyagi kultúra és a mindennapi élet kutatása, strukturalizmus, nő kutatás, stb. Szándékosan nem törekedtem teljességre, és pontos meghatározásra. Különböző tudományok hatásával is találkozunk. Fontosak a szociológiai ihletésűek, az egyre nagyobb teret kapó történeti ökológia a természettudományokat és a régészetet is bevonja kutatásaiba, de nem hiányzik a néprajz sem. Évtizedek óta nagyobb gondot fordítanak az egyes jelenségek számszerű, statisztikai értékelésére, de még sok mást is említhetünk. A lényeg talán ott kereshető, hogy korábban kevésbé ismert jelenségeket kutatnak, nagyobb súlyt fektetnek az összehasonlításra, de kevésbé érdekli őket a hagyományos eseménytörténet, és ezzel a politikátörténet.

Jogos a kérdés, hogy miért követik a modern irányzatokat nálunk elsősorban a XVIII–XX. század kutatói. A megfigyelés jó, ez valóban így van. Nekem csak arról van elképzelésem, hogy miért ritka a középkorászok közt, noha egyáltalán nem mondhatjuk, hogy nincsenek köztük. Említhetném pl. Klaniczay Gábort, vagy Erdélyi Gabriellát, aki egy csodálatos forrást, a XVI. század eleji körmendi kolostorperget adott ki, amelyet egy könyvben és sok tanulmányban fel is dolgozott. Az 1980-as évek eleje óta újra fellendülő, és örvendetes módon egyre nagyobb számú kutatóval rendelkező középkortudomány művelői nagy része azonban kétség kívül csak kevésbé veszi figyelembe a „modern” irányzatokat. Hozzájárult ehhez, hogy a középkori oklevelek túlnyomó többsége kiadatlan, viszont az utóbbi évtizedekben jelentős számú forráskiadvány jelent meg, köztük több középkori vármegye hatóságának oklevelei, valamint 2000 óta rendelkezésünkre áll a Középkori Magyarország Levéltári forrásainak Adatbázisa CD-ROM, amely nagyon megkönnyíti a kutatást. Az új – zömében regesztáformájú – oklevélkiadások nagyon sok eddig ismeretlen adatot hoztak felszínre, amelyet értékelni és feldolgozni kell. Az oklevélközlésekkel foglalkozó, és zömében a legfiatalabb kutatógenerációhoz tartozó tudósok elsősorban erre fektetik a hangsúlyt, nem valamely irányzat elemeit akarják nálunk is kimutatni, hanem az új adatokat értelmezni. Egyébként ebből az is következik, hogy a politikai és eseménytörténet visszanyerte tekintélyét, hiszen a forrásanyag bővülése sokban módosítja régi ismereteinket. (A megyei hatóságok okleveleinek kiadása pl. változtat a nemesi megyéről alkotott képünkön.)

A forráskiadásokon kívül említendő, hogy az utóbbi évtizedek vezető hazai medievista egyéniségei elsősorban a forrásokat tartották és tartják tiszteletben, az irányzatokat, elméleteket nem olyan mértékben. A meghaltakat említem: Engel Pált és Kristó Gyulát. Az örvendetes növekvő számú középkorkutató őket (és a még élőket) követi. A közép- és kora újkorral foglalkozó, ma élő történészek közül csak egyet említek, a magyar nyelvterület legnagyobbját, a 90 éves kolozsvári Jakó Zsigmondot, akinek impozáns életműve gyakorlatilag kizárólag forrás-elemzésből (és kiadásból) áll.

Milyen történészképzést tart ideálisnak?

Erre a kérdésre sem lehet egyszerűen felelni. Néhány évtizeddel ezelőtt gyorsan válaszolni tudtam volna rá, ma már nem. A legjobbnak ugyanis azt a porosz rendszerű oktatást tartottam, amiben az 1948-as egyetemi reform előtt még részem volt. Minden érettségizett beiratkozhatott az egyetemre, és amennyiben ezt ún. szabad bölcsészként tette, akkor azt hallgatott és abból kollokvált, amihez tetszése volt. Ha pedig egy fő- és két mellékszakból megfelelő számú félévet tudott igazolni, a nyolcadik félév után megszerzett abszolutórium után le is dokto-

rálhatott. Ezzel már bejuthatott egy tudományos intézetbe. Főként művészettörténészek választották ezt a rendszert. Mivel a szabad bölcsészek mégis bizonytalan jövő előtt álltak, a többség a tanárképzésben is részt vett. Itt a történelem esetében elő volt írva, hogy a hallgató valamennyi korszakból hallgasson egy félévet, a második év végén alapvizsgát, a negyedik után szakvizsgát tegyen, az ötödik évben pedig tanítási gyakorlaton vegyen részt. Akinek tudományos ambíciója volt, az kinézte magának azt a korszakot, ami érdekelte, és azt a professzort, akinek tanítványa szeretett volna lenni. Hallgatta az illető minden óráját, dolgozott a szemináriumában, végül nála szakdolgozott és doktorált. A többi korszakból csak a kötelező órákat hallgatta, vagy esetleg csupán felvette az indexbe. Ez a módszer lehetővé tette, hogy a történelemhallgató a kötelező vizsgák letételénél megismerje a teljes tananyagot, a tudományos pályára készülőknek pedig módja volt a legalaposabban elmélyedni témájában.

Szemináriumot csak a nyilvános rendes tanár, azaz a tanszékvezető tarthatott, aki ezen kívül egy fő és egy mellékkollégiumot is előadott. Tanszabadság lévén mind a professzor, mind az egyetemi magántanár címet viselő habilitált (aki többnyire nem az egyetemen dolgozott) azt adta elő, amit akart. Többségében azt a témát, amivel akkor saját maga tudományosan foglalkozott. (Voltak persze olyan professzorok is, akik négy év alatt az egész tananyagot végigmentek, de a diák ott tanult a legtöbbet, ahol mestere saját kutatásait adta elő.) Emlékszem, hogy 1948 tavaszán Deér József, a középkori magyar történelem nyilvános rendes tanára heti négy órában „Avarok, szlávok és magyarok a dunai tájban” címmel tartotta előadását. (Akkor kezdett Nagy Károllyal foglalkozni.)

Sajnos, ez a rendszer végérvényesen megszűnt, és noha ezt tartottam a legjobbnak, nem állítható helyre. Már azzal is változott a helyzet, hogy bevezették a felvételi vizsgát. Pedig az érettségi eredeti jelentése az, hogy a diák felsőfokú tanulmányokra érett. Van már többszintű érettségink, felesleges ezt tovább ragozni. Már említettem, hogy ma csak posztgraduális módon lehet tudományos fokozathoz jutni. A feladat tehát ma mind a graduális, mind pedig a posztgraduális képzés javítása. Átmeneti időket élünk. Az új feladatokhoz kell alkalmazkodnunk, és ehhez már csak idős korom miatt sem tudok receptet adni. Talán annyit említhetnék, hogy jobban lehetne a szemináriumi rendszerre támaszkodni, mégpedig elsősorban a források kutatására. A középkornál ezt nehezíti a latin tudás hiánya, nem lehet középkori okleveleket elemeztetni. (Szentpétery Imre szemináriumain eredeti okleveleket elemeztünk, és pedig nemcsak forráskritikai, hanem tartalmi szempontból is.) További probléma, hogy a sok hallgató miatt a professzoron kívül mások is tartanak szemináriumokat, így egyre nehezebben nevezheti magát valaki XY professzor tanítványának. Sajnos, ez sem hazai jellegzetesség. A lényeg ugyanis a tanár és a diák személyes kapcsolata, ami annál szorosabb, minél inkább egy személyhez kötődik a hallgató, akivel rendszeresen konzultál. Itt persze problémát jelenthet a nagy hallgatói létszám, ami ezt olykor fizikailag nem teszi lehetővé. Végeredményben megnyugtató választ a kérdésre nem adhatok. A PhD képzés ad ugyan lehetőséget a tudósok kinevelésére, de ez nem oldja meg az egyetemről kikerülő alacsonyabb tudásszintű középiskolai tanárok kérdését.

Melyek Ön szerint a magyarországi középkorkutatás feladatai jelenleg?

Nehéz meghatározni a magyarországi középkorkutatás jelenlegi legfontosabb feladatait. Nekem ez annál nehezebb, mert a középkorkutatás nemcsak a történelmet, hanem sok más diszciplínát is érint, mint a régészetet, a művészettörténetet, irodalomtörténetet, jogtörténetet stb. Mivel régészprofesszor voltam, szépszájú középkoros régészt neveltem ki, akiket igyekeztem a történettudományba is bevezetni, így nem szűkíthetem le a kérdést csak a história tudományára. Mégis megpróbálok – ha hiányosan is – néhány feladatot felvetni. Az egyik, ami az imént említettel függ össze, az interdiszciplináris kutatások minél kiterjedtebb művelése, beleértve nem csak a társadalomtörténetet, hanem egyes természettudományi ágakat, pl. a klímátörténetet, az archaeobotanikát és archeozoológiát, hogy csak három példát említsék. Itt valóban szükség lenne a modern nemzetközi irányzatok felhasználására. A nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján többen kísérleteztünk egy olyan középkortudományi társasággal,

amely valamennyi középkorkutatót magába foglalja. Sajnos, ez a társaság létrejötte után néhány év múlva csendesen kimúlt. Ettől függetlenül van igény, és részben eredmény is interdiszciplináris együttműködésre.

Évtizedek óta közhely, hogy a magyar, lengyel és cseh fejlődés sokban rokon egymással. Hozzájuk kellene azonban még az osztrákot is sorolni. Ennek ellenére részleteiben ezt mégsem ismerjük, aminek a fő baja, hogy középkorkutatóink közül kevesen tudnak lengyelül vagy csehül, mint ahogy sajnos szlovákul, románul, szerbül vagy horvátul sem. Ugyanez elmondható azonban a másik oldal felől is, nem tudnak magyarul. Így pl. a magyaryelvű regesztákból álló forrásközléseket sem értik. Míg a szláv nyelveken beszélők többé-kevésbé megértik egymást, a nyugati kollégák közt is viszonylag többen vannak, akik egy szláv nyelven olvasnak. Az összehasonlítás kérdése az összes szomszéd országot érdekli, a magyar eredményeket azonban csak az idegen nyelven közreadott munkákból – beleértve valamely hazai kolléga német vagy angol nyelven egy konferencián tartott előadását – ismerik. Egyelőre csak a már a 20. század közepe előtt javasolt út látszik lehetségesnek, minél többet kellene idegen nyelven publikálni. Úgy látom, hogy még a németeket is jobban érdekli (a lengyelekről és csehekről nem is szólva) a kelet-közép-európai országok középkori társadalmi, gazdasági, városi, államszervezeti, kulturális stb. fejlődésének összehasonlítása, mint a magyarokat. Egyetlen példa az egybevetések fontosságára. A mezővárosokat – néprajzos hatásra – magyar jellegzetességnek szokták tartani, pedig nem az. Megfelel pl. a középkori osztrák-bajor Marktoknak, nem véletlen, hogy hazai középkori németnyelvű oklevelek a magyar mezővárosokat Marktnak nevezték.

Általánosságban pedig elsősorban a forráskiadás ütemének felgyorsítása lenne szükséges. Folytatni kellene olyan kézikönyveket, mint Engel Pál archontológiája. Be kellene fejezni Györffy György történelmi földrajzát. És még említhetnék sok feladatot, de erre nincs hely.

Miként segíthet a középkor kutatója egészséges nemzettudat kialakításában?

Nagyon egyszerű lehetne a válasz. Csak az igazat, azt, amit a források igazolnak, szabad írni, függetlenül attól, hogy az a magyarság szempontjából pozitív vagy negatív. A baj csak ott van, hogy ezt az olvasók nem fogják feltétlenül elfogadni. Honfitársaink közt évszázadok óta nagy szerepe van a nacionalizmusnak. Ez nem feltétlenül hiba, csak akkor, ha a tények megszerkesztésével, mások indokolatlan lebecsülésével jár együtt. A marxizmus fél évszázados uralmának egyik fő bűne az, hogy tanítása több esetben sértette a nemzeti érzést. Az átlagos műveltségű honfitársaink egy része elvesztette a bizalmát a céhbéli történészekben, és helyette tetszetős elméleteket tesz magáévá. Ezeket olykor újságok és folyóiratok terjesztik, máskor könyvekben is megjelennek. Szerzőiknek általában vannak bizonyos szakmai ismeretei, gyakran kiragadott forrásokat idéznek, anélkül természetesen, hogy a szakmai módszertan szabályait betartva forráskritikát alkalmazzanak, ezenkívül nem mulasztják el a szaktudósok becsmérlését. Ez adja számukra a hitelt. Nem szeretnék akaratlanul propagálni ilyen művet, ezért a következő példánál elhallgatom a szerző nevét és a könyv címét. E szerint egy magyarelles nemzetközi összeesküvés részeként a legtöbb középkori uralkodónkat meggyilkolták. Hozzá kell tennem, hogy többen – nem szakmabeliek – idézték nekem, meggyőzni nézetük hibájáról azonban nem tudtam őket.

Természetesen az ilyen, gyakran olvasmányos stílusban írt, az olvasó célszemély zavaros nézeteit megerősítő munkákat inkább olvassák, mint a történészek szakzsargonban megfogalmazott tudományos műveit. Nincs értelme cáfolni őket, mert meggyőzhetetlenek. Lehetne természetesen tudományos népszerűsítő munkákat írni, és vannak, akik ezt meg is teszik. Benyomásom szerint hatásuk azonban minimális. Viszonylag nagy számú ilyen munka jelenik meg, így az egyes kötetekhez kevesebben jutnak hozzá. Megint saját tapasztalatom. A potenciális vásárló belelapoz a kötetbe, keresi azt a részt, ami saját nézetének megfelel, és mivel nem találja, undorral teszi le, szerinte az írója hazaáruló. Egyetlen munka, ami ma is hat, Hóman és Szekfű magyar története, amely a harmincas években hiánypótló volt, nagy példányszámban jelent meg és a szerzők tekintélye vitathatatlan volt. Mivel az egykori miniszter

Hóman a második világháború után börtönben halt meg, a félművelt elméletgyártók kevésbé támadják.

Más a helyzet a szaktudósok közti ellentétekkel. A késő középkor és a kora újkor történetében évszázadok óta szemben állt a nacionalista és a Habsburg-barát irányzat, ami – ha nem is minden esetben – a protestáns és katolikus ellentétnek is megfelelt. Itt szakemberek vitatkoztak, szakmai érvekkel. Lehet, hogy tévedek, de mintha ez kezdene ma már elcsitulni, ami talán jobb forrásismereteinknek köszönhető. Így lehet egyedül igazabb történelmet írni, és ezzel az egészségesebb nemzettudatot erősíteni. Erre két példa. Mindkét esetben a források jobb megismerése módosított a korábbi történettudomány eredményein. Még a 19. század végén határozták meg először Mátyás király éves bevételét. Ez megközelítette a francia királyét. A Mohács előtti Magyarország ennek már csak töredékével rendelkezett. Az említett „tények” továbbgondolása már magával hozza a bűnbakkeresés szükségességét. A valóság az, hogy Mátyás jövedelme legfeljebb egy-két évben közelíthette meg a feltételezettet. A francia példa sem jó: az adat a 15. század közepéről származik, amikor Franciaország a száz éves háború miatt meggyengült. Mátyás kortársa, XI. Lajos viszont annak többszörösével rendelkezett. A lényeg azonban nem az: II. Mehmed szultán évi átlagos bevétele pontosan kétszerese volt Mátyás maximális jövedelmének. A szultán Mohács idejére pedig jóval magasabb jövedelemmel rendelkezett, mert közben foglalták el az oszmánok Szíriát és a gazdag Egyiptomot. A másik hasonló: állítólag a középkorvégi magyar királyság népessége a korabeli Angliáéval volt azonos. A valóság: a korábbi számítások túl magasra becsülték a hazai lakosság számát. Viszont ebből más is következik. Egy jóval szegényebb és ritkábban lakott Magyarország külső segítség nélkül mégis meg tudta magát védeni 1526-ig az oszmán túlerőtől. Mátyást azzal támadni, hogy nem indított offenzív háborút a török birodalom ellen, hanem helyette erejét Csehországban és Ausztriában fecsérelte el, tulajdonképpen nevetséges: a király volt annyira okos, hogy csak télen támadott, amikor a szultáni főerő pihent. Nyáron a támadás öngyilkosság lett volna. Azt hiszem, hogy ez a két példa mutatja a középkorkutató lehetőségét a nemzettudat befolyásolására.

Jelenleg min dolgozik?

Rövidesen megjelenik a Hadtörténeti Intézet és Múzeum Könyvtára sorozatban a „Nándorfehérvártól Mohácsig. A Mátyás- és a Jagelló-kor hadtörténete” c. kötetem. Az Akadémiai Kiadó ad ki Romsics Ignác akadémikus szerkesztésében Magyarország történetéről egy kötetet, amiben kb. 10 ív terjedelemben én írtam meg az 1301-től 1526-ig terjedő korszakot. Remélem, a Könyvnapra megjelenik. Munkatársaim sajtó alá rendezik középkori régészeti egyetemi előadásaimat. Ezen kívül is több tanulmányom van sajtó alatt, a Századokban, Történelmi Szemlében, stb. Főbb kutatási területem – mint gondolom ismert – a Mátyás és a Jagelló-kor, ezen belül minden, a középkori várostörténet, valamint a mindennapi élet és anyagi kultúra története. Már többször említettem, hogy engem a kíváncsiság hajt. Ebből következik, hogy ha valamin dolgozva olyasmit találok, amelyet a régi szakirodalom nem, vagy hibásan dolgozott fel, akkor először azt akarom tisztázni. Ezért is annyira széleskörű kutatási profilom. Legutoljára 2006-ban azért írtam a Jogtörténeti Szemlében a középkori magyar országgyűlések tárgyalási rendjéről, mert megdöbbenésemre senki sem dolgozta fel.

Mindebből az is következik, hogy végül nem azt fogom megírni, amin épp dolgozom. Jelenleg főként két régi adósságomat szeretném leróni. A királyi tanács késő-középkori működésének feltárásából hiányzik még II. Lajos tanácsa, a titkos tanács kialakulásának csírája. Örülnék, ha az idén befejezném. A városhálózatról és központi helyekről már sokat írtam. Be kell még fejezni az adatgyűjtést Észak-Nyugat-Magyarországra (ez majdnem kész) és a Dráván túlra, és meg kell írni a nagy összefoglalást. Amennyiben nem kalandozok el más témára, ebben az évben ezt is el tudnám készíteni. Mindehhez természetesen az kell, hogy az Úristen egészségben tartson, ami 78 évesen a legfontosabb.

Készítette Horváth Zita és Nagy Gábor